

Anders Anagrius
Nämndansvarig barn och utbildning

PM Övergripande barn- och elevhälsoplan

Dnr BUN15/15-620

Inledning

Syftet med en övergripande barn- och elevhälsoplan är att skapa en gemensam syn på barn- och elevhälsa från förskolan tills eleven gått ut gymnasiet. Planen är styrande för barn- och elevhälsobeslut och ska säkerställa likvärdighet och kvalitet i de kommunala verksamheterna. Förskolan och skolan är platser för omsorg, utveckling och lärande, där all personal arbetar i samverkan med barn, elever och vårdnadshavare. Planen beskriver ett förhållningssätt och en struktur som alla ska vara förtrogna med, oberoende var i verksamheten man befinner sig. Planen ska vara ett stöd för förskolechefer, rektorer och personal i det dagliga arbetet och den ska uppmuntra till förbättring genom det systematiska kvalitetsarbetet.

Vision

Det finns ett dubbelriktat samband mellan hälsa, lärande och utveckling. En god hälsa främjar utveckling och lärande och utveckling och lärande ger en god hälsa.

I Ekerö kommun ska alla barn och ungdomar, oavsett verksamhet, ges möjlighet att utvecklas efter sin förmåga och nå uppsatta mål i en god arbetsmiljö.

För att detta ska vara möjligt och rättssäkert är det ett gemensamt uppdrag att arbeta för att alla barn och unga har en god hälsa såväl fysiskt som psykiskt. Alla barn/elever ska uppleva en känsla av att tillvaron i förskola och skola är begriplig, möjlig att påverka och meningsfull. Ekerö vill skapa de bästa förutsättningarna för att barnen och eleverna ska kunna utvecklas till sin fulla potential både kunskapsmässigt och socialt.

Barn och elevhälsoarbetet utgångspunkter

Barn- och elevhälsoarbete är det gemensamma arbetet med att identifiera och undanröja hinder för barns och elevers hälsa, utveckling och lärande. Det påverkar vardagen i hela verksamheten, mellan personal och barn/elever, mellan personal och vårdnadshavare.

Elevhälsoarbetet ska vara främjande, förebyggande och åtgärdande på organisations-, grupp- och individnivå.

Barn och elevhälsoplanen tar sin utgångspunkt i följande styrdokument och bestämmelser:

- Barnkonventionen (se Unicefs hemsida www.unicef.se/barnkonventionen)
- Skollagen (se Riksdagens hemsida www.riksdagen.se)
- Läroplan för förskola (se Skolverkets hemsida www.skolverket.se)
- Läroplan för grundskola/fritidshem (se Skolverkets hemsida www.skolverket.se)
- Läroplan för grundsärskolan (se Skolverkets hemsida www.skolverket.se)
- Läroplan för gymnasieskolan (se Skolverkets hemsida www.skolverket.se)
- Allmänna råd, Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram, Förskolan och Fritidshem m.fl. (se Skolverkets hemsida www.skolverket.se)
- Diskrimineringslagen (se Riksdagens hemsida www.riksdagen.se)
- Socialtjänstlagen (se Riksdagens hemsida www.riksdagen.se)
- Hälso- och sjukvårdslagen (se Riksdagens hemsida www.riksdagen.se)
- Kommunala planer, policydokument och kvalitetskrav (se Ekerö kommuns hemsida www.ekero.se)

Den övergripande barn och elevhälsoplanen ska revideras regelbundet för att vara uppdaterad efter Ekerös behov och vara i linje med aktuell lagstiftning och forskning.

Förhållningssätt

Förhållningssättet är inkluderande vilket betyder att verksamheterna individualiserar inom ramen för gruppen och att arbetet alltid ska utgå från hur verksamheten kan anpassa sammanhanget så att barnet/eleven ges förutsättningar till utveckling och att eleven i skolan kan nå målen.

Förhållningssättet syftar till delaktighet vilket betyder att lärandemiljön ska göras pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgänglig och hinder för delaktighet ska undanröjas. Detta inkluderar genus och normkritiska aspekter.

Förhållningssättet är slutligen salutogent vilket betyder att se och utgå ifrån styrkor och förmågor och arbeta med bemötande, normer och värden och fokusera vad som ska göras i stället för vad som borde ha gjorts.

Förhållningssätt utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet

I Ekerö kommun ställs samma krav på förskolans och skolans arbete som i Skollagen. Arbetet ska vara evidensbaserat – de metoder som används i förskola, fritidshem och skola i Ekerö kommun ska utgå från bästa tillförlitliga kunskap utifrån systematiska slutsatser från forskning och de bästa metoderna:

Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Skollag SFS 2010:800, 1 kap. § 5.

Det ska alltså finnas stöd i forskningsresultat för de metoder som används och det som barnen/eleverna lär. Arbetet kan också ha stöd i beprövade erfarenheter av metoder som använts länge, men dessa ska vara utvärderade och dokumenterade.

Det innebär att en viktig del i barn och elevhälsoarbetet är en ständigt pågående dialog om och analys av barn- och elevhälsans mål och metoder i hela verksamheten. På enheter som lyckas präglas arbetet av ett gemensamt förhållningssätt där inte bara läraren utan all personal är engagerade i arbetet med att främja goda attityder, normer, värderingar, sociala relationer och engagemang. Sammansatta grupper med lärare och specialistkompetenser är framgångsrika.

Ett inkluderande perspektiv

Ekerö kommuns barn- och elevhälsoarbete utgår från ett inkluderande perspektiv, sammanfattade i följande viktiga komponenter, grundade i vetenskap och beprövad erfarenhet.

- Synsättet i Ekerö kommun är salutogent och det är personalens uppgift att se till att barnen/eleverna upplever sin tid i verksamheten på ett sådant sätt att de känner en känsla av sammanhang.
- Huvudbetoningen ligger på det främjande arbetet eftersom det minskar behovet av förebyggande och åtgärdande arbete.
- Barn/ungdomar *är* inte på ett särskilt, förutbestämt sätt utan *blir till* i mötet med personalen i verksamheten. Barn- och elevhälsoarbetet ska alltid utgå från hur verksamheten kan anpassas så att sammanhanget (mötet med barnet/eleven, miljön, material, metoder, förhållningssätt) ska stödja så att varje barn eller elev utvecklas så lång som möjligt och att elever i skolan når målen.

- Barns och elevers relationsarbete pågår ständigt och är en naturlig del av deras meningsskapande i förskola och skola. Personalen observerar och kartlägger relationsarbetet systematiskt för att på bästa sätt kunna stödja barns och elevers lärande.
- Personalen analyserar och tar hänsyn till vem som passar bäst att möta ett barn/en elev i en viss situation, för att barnet/eleven ska utveckla sina kunskaper och förmågor så långt som möjligt.
- Med ett inkluderande arbetssätt är den naturliga variationen i en grupp en tillgång och en källa till lärande. Arbetssätten anpassas så att barns och elevers olika behov tillfredsställs, så att alla i gruppen känner delaktighet och lär sig med hjälp av varandra.

Styrning

Roller och ansvar

- Barn- och utbildningsnämnden: Beslutar om övergripande mål för barn och utbildningsområdet. I nämndens årliga verksamhetsplan och budget anges prioriterade områden samt beslut om verksamheternas finansiering inom angivna ekonomiska ramar. Nämnden beslutar om uppdrag till produktionsområdet och anger inriktning för elevhälsoarbetet i den övergripande barn- och elevhälsoplanen.
- Nämndkontor: gör en beställning av elevhälsa och preciserar de mål barn- och utbildningsnämnden formulerat. Nämndkontoret följer sedan upp ekonomi och kvalitet och återrapporterar detta till Barn och utbildningsnämnden.
- Produktionsledning: ansvarar för att ett uppdrag formuleras till chefen för resursteam utifrån beställningen och för att kvalitetssäkra verksamheternas elevhälsoprocesser operativt och i det systematiska kvalitetsarbetet.
- Rektor: ansvarar för att bedriva ett systematiskt elevhälsoarbete i sin verksamhet. Till stöd för detta arbete finns ett centralt resursteam.
- Förskolechef: ansvarar för att bedriva ett systematiskt barnhälsoarbete i sin verksamhet. Till stöd för detta arbete finns ett centralt resursteam.
- Resursteam: har en stödjande funktion i förhållande till rektorer/förskolechefer, pedagoger och elever i skolor och förskolor utifrån sina yrkesroller. Arbetet i det lokala barn- och elevhälsoarbetet sker på både främjande, förebyggande och åtgärdande nivå.

- Chef för resursteam: Har ett verksamhets- och personalansvar för barn- och elevhälsans personal formulerat i ett uppdrag.
- Rollfördelning inom elevhälsan på verksamhetsnivå beskrivs i den lokala elevhälsoplanen.

Resursfördelning

- Resursteamet svarar för att tillhandhålla elevhälsa i form av läkare, skolsköterska, psykolog- och kuratorsresurser. Detta finansieras inom ramen för pengsystemet. Vissa uppgifter inom elevhälsan finansieras för närvarande genom anslag, t.ex. delar av vaccinationsprogram.
- I resursteamets uppdrag ingår även att tillhandhålla viss specialpedagogisk kompetens till kommunens skolor.
- Resursteamets insatser i förskolan specialpedagogisk- och eller psykologinsats finansieras genom anslag och kan avropas kostnadsfritt av samtliga förskolor i kommunen oavsett huvudman.
- Resursteamet svarar för IKT-pedagogiskt. Detta finansieras med anslag.
- Specialistkompetens för att tillgodose behov av särskilt stöd för vissa grupper. t.ex. betydande språkstörning eller betydande autismspektrumstörning är knuten till några skolor och finansieras genom riktade anslag.
- Finansiering av omfattande behov av särskilt stöd/tilläggsbelopp sker efter ansökan hos nämndkontoret.
- För barn inom förskola med mycket omfattande behov av särskilt stöd finns specialistkompetens knuten till 2 förskolor och finansieras genom riktade anslag. Behov av finansiering i övrigt av omfattade behov av särskilt stöd/tilläggsbelopp söks hos nämndkontoret.

Avrop av resurs, skola

En basresurs fördelas på enheterna per skolelev, innehållande: skolsköterska, kurator, psykolog, läkare. Det utgör en basnivå, där den lagstadgade resursen tryggas. Innehållet i dessa insatser beslutas av rektor i samverkan med EHT, eftersom rektor enligt lag är ansvarig för att varje elev får det stöd som hen behöver. Utöver basresursen kan rektor besluta att inom sina ekonomiska ramar köpa in ytterligare av ovanstående basresurs. Former för detta arbetas fram under vt. 2015.

Avrop av resurs, förskola

Förskolans basresurs består av psykolog- och specialpedagogisk kompetens som finansieras genom anslag och som avropas efter behov av förskolechef. Chefen för resursteam ansvarar att den tillgängliga resursen fördelas efter behov. Förskolechefen kan besluta att inom sina ekonomiska ramar köpa in ytterligare kompetens.

Processer för en god barn- och elevhälsa

Processerna som tillsammans utgör en god barn och elevhälsa är flera men kännetecknas alla av samsyn och gemensamma mål, gemensamma och effektiva rutiner och en tydlig styrning centralt och lokalt. Processerna täcker både hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande aspekter. IKT är väl integrerat i och stödjer arbetet.

Hälsofrämjande processer

Hälsofrämjande processer utgår från kunskap om vad som gör att barn/elever utvecklas väl och mår bra och innebär att stärka eller bibehålla fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Avsikten är att stärka möjligheterna till delaktighet och tilltro till sin egen förmåga. Hälsofrämjande arbete kan ske på organisations-, grupp- och individnivå. Det är fråga om processer, inte befattningar eller enstaka aktiviteter riktad mot en grupp eller ett barn eller en elev.

De hälsofrämjande processer som är systematiska och kommundemensamma beskrivs utifrån grunder i medicinskt, pedagogiskt samt psykologiskt och psykosocialt perspektiv.

- Det medicinska perspektivet innefattar information till elever, föräldrar och personal samt hälsoundersökningar.
- Det pedagogiska perspektivet innefattar systematisk uppföljning, dokumentation och bedömning av elevers kunskaper. I förskolan innefattar det att verksamheten bedöms. Det innefattar också arbetslagets pedagogiska diskussioner, kollegial observation och feedback, rektors observation och feedback, learning studies samt pedagogisk handledning.
- Det psykologiska och psykosociala perspektivet innefattar utbildning/information till elever och föräldrar, observation och feedback, handledning samt samverkan med socialtjänsten.

De hälsofrämjande processerna ska genomsyra hela verksamheten och följas upp inom ramen för kvalitetsarbetet.

Förebyggande processer

Målet med förebyggande åtgärder är att reducera riskfaktorers inflytande och samtidigt stärka skyddsfaktorer för att därigenom minska risk för ohälsa. Vi utgår från kunskap om vad som orsakar upplevd ohälsa, sjukdom eller svårigheter i förskola/skola och innebär arbete för att förhindra uppkomsten av eller förlopp av sjukdomar, skador, fysiska, psykiska eller sociala problem d.v.s. minska risken för ohälsa.

De förebyggande processer som är systematiska och kommungemensamma beskrivs utifrån grunder i medicinskt, pedagogiskt samt psykologiskt och psykosocialt perspektiv.

- Det medicinska perspektivet innefattar vaccinationer, elevhälsoteam (EHT) samt samverkan med andra intressenter i och utanför kommunen.
- Det pedagogiska perspektivet innefattar pedagogisk handledning och konsultation, kartläggningar, EHT, samverkan med andra intressenter i och utanför kommunen.
- Det psykologiska och psykosociala perspektivet innefattar handledning och konsultation, föräldrautbildningar, EHT, samverkan med andra intressenter i och utanför kommunen.

Elevhälsoteamet (EHT) och återkommande gemensamma möten mellan kompetenserna är en viktig länk i det förebyggande arbetet. Till de förebyggande processerna hör också hur övergångar mellan förskola-förskoleklass- skola och stadier ska gå till och när de ska ske.

Åtgärdande processer

Åtgärdande processer innebär att hantera situationer som uppstått i en organisation, grupp eller hos en individ exempelvis arbetet vid inträffad kränkning eller med särskilt stöd och åtgärdsprogram/ handlingsplan inom förskolan.

De åtgärdande processer som är systematiska och kommungemensamma beskrivs utifrån grunder i medicinskt, pedagogiskt samt psykologiskt och psykosocialt perspektiv.

- Det medicinska perspektivet rör skola och innefattar skolläkarkontroll samt enklare och medicinska omvårdande åtgärder.
- Det pedagogiska perspektivet innefattar anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen/verksamheten, utredningar på ett inkluderande sätt och där man väger in sammanhangets/miljöns betydelse samt handlingsplaner i förskola och åtgärdsprogram i skola. För skola innefattas även särskilda undervisningsgrupper, anpassad studiegång, enskild undervisning.

- Det psykologiska och psykosociala perspektiv innefattar utredningar på ett på ett inkluderande sätt och där man väger in sammanhangets/miljöns betydelse, stöd- och krissamtal med föräldrar, handlingsplaner inom förskola och åtgärdsprogram i skola samt samverkan med andra instanser.

Exempel på åtgärdande insatser

Anpassad studiegång är ett beslut rektor kan fatta om det särskilda stödet för en elev inte kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar i tillräckligt hög utsträckning inom ramen för ordinarie timplan. Beslutet tas utifrån aktuell utredning, är tidssatt, utvärderas kontinuerligt och utbildningen ska så långt möjligt vara likvärdig med sina klasskamraters.

Periodvis kan det finnas behov av att ge en elev i skolan undervisning enskilt eller i en annan undervisningsgrupp än den eleven normalt tillhör för att eleven ska nå kunskapsmål och övergripande mål. Syftet med dessa beslut är att under en period ge en elev med särskilda behov en form av stöd som inte går att åstadkomma inom ramen för ordinarie undervisning med särskilda anpassningar. Det är rektor som fattar beslut om placering i en särskild undervisningsgrupp. Beslutet tas utifrån aktuell utredning och kontakt med centralt resursteam. Elevens tillhörighet i den särskilda undervisningsgruppen ska alltid vara tidssatt i åtgärdsprogrammet och utvärderas kontinuerligt. Eleven ska inte tappa kontakt med sin ordinarie klass och ska så snart det är möjligt återgå till den. En su-grupp skapas och organiseras av rektor utifrån elevbehov. Detta medför att kommunens skolors su-grupper har olika inriktning och olika specialpedagogisk kompetens.

I förskola ska miljö och organisation anpassas till barnets förutsättningar och behov av särskilt stöd. Det finns ingen motsvarighet i förskolan till de ovan beskrivna åtgärdande processerna. I förskolan ska vid behov en handlingsplan göras i kontakt med resursteam.

Beslut om mottagande i grundsärskola görs av Nämndkontoret utifrån mottagandeteamets sammanställning av de pedagogiska, sociala, medicinska och psykologiska utredningarna som lagstiftningen förutsätter. Ett mottagande innebär att eleven har rätt att följa grundsärskolans läroplan och kan betygssättas utifrån grundsärskolans betygskriterier. Eleven kan få sin utbildning på Ekebyhovs grundsärskola eller fortsätta gå integrerad i vanlig klass beroende på vårdnadshavares önskemål.

Externa skolplaceringar görs i enstaka fall efter beslut av chefen för nämndkontoret. I vissa ärenden medverkar även andra aktörer så som Socialtjänsten. Skolan ska innan extern placering kan bli aktuell ha provat ett

flertal åtgärder inom ramen för extra anpassningar och särskilt stöd. Skolan ska ha samverkat med resursteamet och genom utredningar säkerställt elevens omfattande behov som inte kan tillgodoses inom kommunen. Samverkan ska alltid ske med vårdnadshavare.

Strategiskt barn och elevhälsoarbete

I detta avsnitt beskrivs hur det strategiska elevhälsoarbetet på kommunnivå bedrivs samt vilket ansvar för det strategiska elevhälsoarbetet som rektor och lärare har.

Årsplan för strategisk målstyrning

Elevhälsoarbetet på central såväl som verksamhetsnivå utvärderas och analyseras inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet. Elevhälsoarbetet ska i analyserna relatera till verksamheternas resultat avseende kunskap och trygghet.

Utbildnings- och fortbildningsplan

Det ska finnas utbildningsinsatser som motsvarar kommunens behov. Verksamheternas utbildningsbehov konkretiseras inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.

Barn- och elevhälsostödjande funktioner

De grundläggande elevstödjande funktionerna i skolan är lagstadgade men kan kompletteras med andra funktioner om ett generellt behov finns. Alla funktioner arbetar på främjande, förebyggande och åtgärdande nivå.

Handledning och konsultation är ett av de viktigaste redskapen i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet i såväl förskola som skola. Det kan dels röra sig om handledning/konsultation till arbetslag eller enskilda lärare och pedagoger eller om observationer och analyser som i sin tur leder vidare till förståelse hos läraren/pedagogen för vad som behöver förändras för att hjälpa barnet/eleven/gruppen.

Inom skolan finns kompetens för pedagogisk handledning och konsultation i form av speciallärare, specialpedagoger samt förstelärare. Det är rimligt att anta att handledningsbehovet ökar i samband med att elevhälsoarbetet byter fokus från åtgärdande till hälsofrämjande och förebyggande. Kompetens på andra handledningsområden, exempelvis psykolog- och kuratorskompetens, finns att tillgå via resursteamet.

För förskolan finns kompetens för specialpedagogisk och psykologisk handledning att tillgå inom resursteamet.

Specialpedagogisk specialkompetens inom områden som tal, språk och hörsel finns på resursteamet och kan också användas i konsultation och utbildning/handledning av skola respektive förskola.

Funktionen ska ha kunskap om och använda en stor variation av arbetsmetoder för att tillgodose barns/elevs och skolans behov och tillför pedagogisk kompetens som stöd i det pedagogiska arbetet. Den kan kartlägga hinder i lärmiljön och utforma strategier såväl som delta i och ge stöd då pedagogiska utredningar genomförs och överlämnas. Handledning/konsultation/ metodhandledning till pedagogisk personal ingår också. Funktionen deltar i värdegrunds- och likabehandlingsarbetet, samt när det gäller utveckling av struktur och organisation. Delaktighet i uppföljning och utvärdering av elevhälsoarbetet ingår också.

Kuratorskompetens finns inom skolan. Den tillför psykosocial kompetens som stöd i det pedagogiska arbetet. Kurator kan utreda och bedöma den sociala och psykosociala situationen för enskilda elever och är behjälplig med underlag inför beslut om särskilt stöd och upprättande av åtgärdsprogram gällande den sociala situationen. Kurator ger handledning och konsultation till skolpersonal. Kurator kan utforma stödgrupper för flickor/ pojkar och samarbetsvärderingsövningar. Observationer av elever/ grupper i skolmiljö ingår liksom att delta i socialt nätverksarbete kring elever och samordnar kontakter med andra myndigheter, exempelvis Socialtjänsten. Kurator är delaktig i uppföljning och utvärdering av elevhälsoarbetet. Kurator deltar i värdegrunds- och likabehandlingsarbetet, samt medverkar i krisgrupp.

Psykologkompetens tillför psykologisk kompetens som stöd i det pedagogiska arbetet. Funktionen bidrar med konsultation, observation och handledning till skolans och förskolans personal kring barnet/eleven/gruppen. Genomför utredningar och bedömningar av barn och elever och informerar vid behov om psykiska besvär. Funktionen håller i nätverksamtal, kring enskilt barn/elev eller grupp (arbetslag, nätverk med föräldrar och personal) och i samarbete med olika myndigheter. Psykologen kan även genomföra elevsamtal (vid problem i skolsituation alt i hemmet). Funktionen är delaktig i uppföljning och utvärdering av elevhälsoarbetet.

Skolsköterska och skolläkare hör till skola och tillför medicinsk kompetens som stöd i det pedagogiska arbetet. Skolsköterskan genomför hälsobesök och identifierar problem. Erbjuder undersökning av syn och hörsel, hälsofrämjande undervisning (hälsa, livsstilsfrågor, kost). Funktionen är delaktig i uppföljning och utvärdering av elevhälsoarbetet.

Skolläkaren bokas genom respektive skolsköterska.

IKT-pedagogen tillför Informations- och Kommunikationsteknisk kompetens som stöd i det pedagogiska arbetet.

Funktionen ger aktuellt didaktiskt IKT-stöd på individ- och gruppnivå till lärare och pedagoger via verksamheternas IKT-pedagoger eller direkt.

Inventerar nya appar, program och hjälpmedel och föreslår kommunlicenser.

Funktionen genomför utbildningsinsatser riktade till personal utifrån behov och är delaktig i uppföljning och utvärdering av elevhälsoarbetet.

Bilaga 1

Planens begrepp

I Elevhälsoplanen används begreppen förskola och skola. Benämningen ”skola” används som ett samlingsbegrepp för förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola och gymnasium.

I elevhälsoplanen används begreppen Lärare och pedagog vilket används som ett samlingsnamn tillika (fritidspedagog, specialpedagog, förskollärare).

Övergripande mål - Mål av demokratisk och social karaktär i Läroplanerna som all barn och skolverksamhet syftar till att utveckla hos barnet/eleven. Exempel på detta kan vara förmåga att samarbeta, ta ansvar och byta perspektiv.

Kunskapsmål - Kunskapsmålen är de mål (fakta, förståelse, färdighet, förtrogenhet) uttryckta i Läroplanerna, ämnet syftar till att utveckla hos eleven.

Kunskapskrav - Är de krav som ställs i Läroplanerna för att minst uppnå betyget E i ett ämne.

Anpassning – Barn och elever kan periodvis eller mer permanent vara i situationer som påkallar stöd. Allt stöd ska utformas utifrån barnets/elevens behov. Ledarskapet i barngruppen eller klassrummet behöver därför vara situationsanpassat. Anpassningar är det som normalt ingår i varje lärandesituation för att möta barnen/eleverna.

Extra anpassning – Är till exempel talböcker, placering i klassrummet, hjälp med struktur eller planering, extra tydliga instruktioner, andra examinationsformer för att möta behov hos vissa elever. Extra anpassningar går alltid att organisera inom ramen för undervisningen och ska dokumenteras. Gränsen mellan vanliga och extra anpassningar är flytande. Inom förskolan handlar extra anpassningar om att organisera verksamheten på individ- grupp- och enhetsnivå, så att barnet får förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt. Det kan vara användning av olika stödmaterial ex, språkstöd, mindre gruppindelningar, motoriska lekar, ljud-hörsel slinga, tydliga instruktioner och struktur är av vikt. Anpassningarna skall dokumenteras.

Särskilt stöd – Ska även det huvudsakligen ges inom den elevgrupp som eleven normalt tillhör. Det sätts in när extra anpassningar inte hjälper och

utredningen visar att eleven är i behov av stöd som inte går att organisera inom ramen för undervisningen. Observera att anpassningar och extra anpassningar ska prövas och utredas innan särskilt stöd beviljas. I vissa fall kan man utgå från att särskilt stöd behövs från början. I grundskolan kan eleven under en tid få sitt behov av särskilt stöd tillgodosett genom enskild undervisning eller undervisning i en särskild undervisningsgrupp.

I förskolan ska det särskilda stödet ges huvudsakligen inom organisationen och i huvudsak i den grupp/avdelning barnet tillhör. Stödet sätts in när extra anpassningar inte hjälper och behovet samt eventuellt utredningar visar att barnet är i behov av ytterligare insatser ex. assistent, kompensatoriska hjälpmedel.

Kartläggning - Begreppet används för en översiktlig bedömning i något avseende. Det kan vara en lärare som kartlägger en elevs kunskaper inom ett visst ämne eller en mentor som kartlägger en elevs behov av extra anpassningar. Handlingen diarieförs.

En kartläggning i förskolan görs av pedagog eller av specialpedagog från resursteamet som kartlägger, observerar barnet i förhållande till verksamheten, för att eventuellt se över behov om extra anpassningar. Underlaget kan också bli en del i handlingsplanen.

Pedagogisk utredning - en analys av orsaker till svårigheter för en eller flera elever. Utredningen görs genom att ställa frågor till elev och andra berörda kring eleven och genom att undersöka kritiska situationer i undervisningen, begränsningar, hinder, förutsättningar i syfte att undanröja hinder och bygga på styrkor och möjligheter. Denna görs om det framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Skollagen 8 §. Handlingen diarieförs.

Inom förskolan görs pedagogisk kartläggning på grupp- och organisations nivå. Den som kartlägger bör kartlägga barnets hela dag med hänsyn till omständigheterna på individ-, grupp- och verksamhetsnivå.

Resursteamet kopplas in i samverkan med verksamheten, barnet och familjen.

Inom elevhälsan kan även andra utredningar förekomma för att komplettera analysen, till exempel psykologbedömning, medicinsk bedömning, skolsocial utredning, som då blir en del av skolans utredning och analys.

Åtgärdsprogram - Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska behovet av särskilt stöd och hur det ska tillgodoses framgå. Av programmet ska det också framgå när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas.

Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 § eller i form av anpassad studiegång enligt 12 § får rektorn inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan.

Om en utredning enligt 8 § visar att eleven inte behöver särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas. Skollagen § 9.

Handlingsplan i förskolan - Där sammanfattas rutiner, aktiviteter och samspelssituationer som fungerar alt barnet behöver stöd i. De beskriver hur barnets särskilda stöd och stimulans kommer att ges inom verksamheten. Av handlingsplanen ska det framgå när målet med insatsen och uppföljningen ska följas upp och utvärderas och vem, vilka som är ansvariga. Vårdnadshavarna ska ges möjlighet att delta när handlingsplanen utarbetas.

Resursteam - Till stöd för det lokala barn- och elevhälsoarbetet finns ett centralt resursteam med olika kompetenser som bidrar utifrån sina yrkesroller. Arbetet i det lokala barn- och elevhälsoarbetet sker på både främjande, förebyggande och åtgärdande nivå.

I resursteamet finns specialpedagogisk och psykologkompetens för förskolan. Dessa resurser är till för såväl de fristående som de kommunala enheterna.

Elevhälsoteam, EHT - Till stöd för barn och elevhälsoarbetet finns ett EHT i varje skola, där medicinsk, psykologisk, psykosocial och specialpedagogisk kompetens ingår. Här bör vid behov även studie- och yrkesvägledning ingå. EHT-träffar sker regelbundet och leds av rektor.

Samrådsmöte - Ett möte för att samråda kring ett enskilt barns/elevs utveckling mot målen. Mötet sammankallas av rektor när flera av verksamhetens professioner behöver mötas, för att göra en bredare analys och bedömning tillsammans med vårdnadshavare och elev.

Hur arbetet med barn-/elevhälsomöte organiseras beskrivs närmare i respektive enhets barn- och elevhälsoplan.

Vetenskaplig förankring – en fördjupning

Barn- och elevhälsa

Hälsa är en resurs, en förutsättning för människors liv och en mänsklig rättighet, enligt Världshälsoorganisationen WHO (Jacobsson, 2011). Hälsa kan betraktas ur ett patogent synsätt, där fokus läggs på det som inte fungerar tillräckligt eller uppfattas som fel, och där arbetet ägnas åt att åtgärda eller förebygga ohälsa. Hälsa kan också betraktas salutogent, där fokus istället läggs på friskfaktorerna och det som fungerar, ett hälsofrämjande arbete. För att kunna utvecklas och lära sig måste barnet/eleven få möjlighet att känna en känsla av sammanhang, där det som sker är begripligt, hanterbart och meningsfullt för individen (Antonovsky i Jacobsson, 2011).

Elevhälsan är en stödprocess som ska stödja att alla barn/elever når läroplansmålen (Skolverket & Socialstyrelsen, 2014). Huvuddelen i arbetet ska vara hälsofrämjande och syfta till att ge alla lika rätt att utveckla kunskap och förmågor. *Förebyggande arbete* riktas in på områden som definierats som problematiska riskområden i förskolans/skolans kartläggningar, och *åtgärdande arbete* fokuserar på att upptäcka och åtgärda incidenter.

Den vuxnes barnsyn påverkar

Den vuxnes sätt att se på barn/ungdomar kommer att påverka vilka uppväxtvillkor barnet/ungdomen får (Ljusdal, 2013). I sociologisk forskning pekar man på två sätt att se på barn/ungdomar. Traditionellt har utvecklingspsykologin fokuserat på barns/ungdomars brister och generella utvecklingsgång såväl inom behandling som i förskola och skola, ett patogent synsätt. Det har lett till ett fokus på barnets/ungdomens individuella problem och avvikelser från det som uppfattas som generell, normal, utvecklingsgång. Barn/ungdom har setts som *human becomings*, som mindre fullkomliga vuxna som behöver utvecklas och socialiseras. Ljusdal (2013) visar i sin forskning att det inte är ovanligt att vuxna möter barn, till och med i svåra livssituationer, förlägger problematiken till barnet och inte till verksamheten eller till vad som sker i mötet med de vuxna.

Det sociokulturella synsätt som dagens läroplaner föreskriver har istället sin grund i ett sociokonstruktivistiskt, kontextuellt perspektiv, där varje individ är agent i formulerandet av sin egen identitet i samverkan med den omgivande kontexten. Barn/ungdomar ses som *human beings*, kompetenta medmänniskor med intentioner och meningsförmåga, även när de inte kan uttrycka sig eller bemästrar allt som vuxna förmår (Ljusdal, 2013). Individens subjekt är inte fast eller förutbestämt utan i vardande, individen formas av sina egna tankar om det som sker i omgivningen. Hur omgivningen bemöter individen och på vilket sätt miljön formas kommer ha stor påverkan på hur individen uppfattar sig själv och sina förmågor. Forskning visar att både intelligens och kreativitet är resultat av individuella kombinationer av

biologiska förutsättningar men att dessa också kan utvecklas och förfinas genom exempelvis utbildning (Gardner 1999, Csikszentmihaly 1996). Omgivningens påverkan har större betydelse för om individen utvecklar sina intelligenser och sin kreativitet än vad de genetiska förutsättningarna har.

Barns relationsarbete

Skolverket (2011) visade i sin stora forskningsbaserade genomgång av metodmaterial för värdegrundsarbete och förebyggande av mobbning att de flesta material är alltför statiska, trubbiga och verkningslösa. Aktiviteterna upplevdes som tråkiga av eleverna och ibland till och med som kränkande. Mobbningsbegreppet är problematiskt eftersom det snarast kan ses som en social konstruktion där vissa elever görs till problembärare (Frånberg & Wrethander, 2011). Wrethander (2007) visar i sin avhandling att barn/elever utforskar sina relationer hela tiden i verksamheten, de är involverade i ett relationsarbete. Tillsammans konstruerar de olika regler, normer och kriterier för social samvaro (Wrethander, 2015). I relationsarbetet utgör både inneslutningar och uteslutningar centrala inslag. Regler och normer som personal sätter upp omtolkas och används av barnen/eleverna i relationsarbetet. Vissa mobbningsmaterial används exempelvis av eleverna för att kränka andra (Skolverket, 2011).

Det är alltså viktigt *på vilket sätt* barn/elever görs delaktiga i värdegrundsarbetet. Eleverna ska vara delaktiga i det främjande arbetet. Metoder som visat sig framgångsrika för sådant arbete är exempelvis eftertänksamma samtal i grupper av barn/elever (Pihlgren, 2011). Eleverna bör dock inte vara delaktiga i hur det åtgärdande eller förebyggande arbetet planeras och genomförs (Skolverket 2011).

Resonans och respekt

Relationer mellan barn/elever och mellan barn/elev och vuxen är en del av den kontext som påverkar hur barnet/eleven definierar sig själv och sin förmåga. En del i att en förtroendefull relation ska uppstå är att det uppstår en *resonans* mellan dem som möts, en förståelse på ett djupare plan (Lorentzon, 2014). I vissa möten uppstår istället *nonans*, mötet lämnar individen oberörd. I ytterligare andra möten kan *dissonans* uppstå, mötet framkallar obehag eller ovilja. För att lyckas i en förtroendefull dialog krävs resonans. Resonans är inte samma sak som att tycka om någon, det handlar snarare om att relationen är respektfull och produktiv. Resonansförhållanden är situationsbundna och föränderliga.

Referenser

Csikszentmihaly, M. (1996). *Creativity, Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. New York: Harper Collins.

- Frånberg, G-M. & Wrethander, M. (2011). *Mobbning – en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed. Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York: Basic Books.
- Jacobsson, R. (2011). Hela barnet, hela skolan. I Pihlgren, A. S. (red.) *Fritidshemmet*. Lund: Studentlitteratur.
- Ljusberg, A-L. (2013). Att möta barn i en multimodal praktik. I Rohlin, M. (red.) *Meningsskapande fritidshem. Studio som arena för multimodalt lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Lorentzon, L. (2014). *Resonansen, det livgivande i relationen*. Social kritik – tidskrift för social analys & debatt. Nummer 138, juni 2014.
- Partanen, P. (2012). *Att utveckla elevhälsa. Skolutvecklingarna Sverige*.
- Pihlgren, A. S. (2011). *Sokratiska samtal och värdegrundsarbete. Elevhälsa (2) 2011, s. 29-39*.
- Skolverket (2013). *Vetenskaplig grund, beprövad erfarenhet och evidens*. www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/ Hämtat 2014-12-29.
- Skolverket (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning*, rapport 353, 2011, Stockholm: Fritzes.
- Skolverkets allmänna råd med kommentarer. *Fritidshem* (2014). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket, Socialstyrelsen (2014). *Vägledning för elevhälsan*. www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19526/2014-10-2.pdf. Hämtad 2014-12-29.
- Wrethander, M. (2007). *Inneslutning och uteslutning. Barns relationsarbete i skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 3

Arbetsprocessen kring den övergripande barn- och elevhälsoplanen

En övergripande barn och elevhälsoplan är under utarbetande och kommer att föreläggas barn och utbildningsnämnden för beslut i maj 2015. Arbetet med planen inleddes hösten 2014 av Nämndkontoret och Produktion barn och utbildning. En arbetsgrupp bildades bestående av två rektorer, två förskolechefer, två representanter från kommunens centrala resursteam under ledning av Ann S Pihlgren, fil. dr i pedagogik och konsult. En styrgrupp för arbetet tillsattes och där ingår chef för nämndkontoret, produktionschef, biträdande produktionschef, chef för resursteamet, barn och elevstödsansvarig, förskoleansvarig samt Ann S Pihlgren. Till sitt stöd anlidade styrgruppen psykologen och författaren Petri Partanen.

Styrgruppen har angett ramar för barn- och elevhälsoplanearbetet som arbetsgruppen utgått från i sitt arbete. Det material som succesivt vuxit fram har stämts av fortlöpande mellan arbetsgrupp och styrgrupp. Under arbetets gång har förskolechefer och rektorer getts information och kunnat diskutera innehållet och lämna synpunkter.

Syftet är att säkerställa att barn i förskola får adekvat stöd för sin utveckling i enlighet med styrdokumentet. Att tillgång till elevhälsa ges i tillräcklig utsträckning oavsett var i kommunen eleverna går i skola och även elevhälsoarbetets centrala del i det systematiska kvalitetsarbetet. I planen kommer huvudmannens roll i förhållande till produktionsledning och rektor/förskolechefs roll och ansvar att tydliggöras. Resursteamet stödjande roll tydliggörs i planen.